

ORIOI, Carme & PUJOL, Josep M. (2008): *Index of Catalan Folktales*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, FF Communications N°. 294, 313 p.

En el volum XXVII d'*Estudis Romànics* (2005), celebrava amb entusiasme l'aparició de l'*Índex tipològic de la rondalla catalana* dels doctors Carme Oriol i Josep M. Pujol, de la Universitat de Tarragona. Amb un entusiasme semblant, ara he de celebrar la publicació d'una nova edició de l'obra, dins la col·lecció dels FFC, coneguda arreu del món dels estudiosos en rondallística. La nova edició, en anglès, obri la porta al reconeixement mundial de la quasi totalitat dels aplecs de rondalles en llengua catalana publicats entre l'any 1853 i el 2007.

És ben sabut que la cultura que pren forma en aquesta llengua topa amb uns obstacles per a fer-se conèixer internacionalment que no troben les cultures que s'expressen en llengües majoritàries, ni tan sols les que s'expressen en llengües que, tot i essent minoritàries, són oficials a un estat independent. Si ara els vents ens són més favorables i han permès el salt de les nostres rondalles a fora de les fronteres

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 32 (2010), p. 427-551

del català, l'esdeveniment marca una fita important en aquest camí.¹ Per això, n'és especialment oportuna la part de la Introducció que informa sobre l'extensió i algunes característiques de la llengua catalana. També dona compte dels treballs més importants dedicats a les rondalles d'aquesta àrea, en replega i en estudis.

A la ressenya esmentada, explicava el concepte de tipus rondallístic i la funció i utilitat de l'índex internacional de tipus d'Antti Aarne i Stith Thompson, *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography* (FFC nº. 184, 1961), abreujadament AaTh, i dels catàlegs particulars ordenats segons aquest sistema. No hi he d'insistir, per tant; em permet remetre-hi el lector. Sí que he d'advertir que l'única col·lecció de rondalles catalanes que aquell índex incorporava era la de Joan Amades.² Les referències que hi feia, però, sovint eren errònies, de manera que a moltes rondalles els assignava un nombre de tipus inadequat.³

El 2004, l'AaTh fou objecte d'una actualització, dirigida per Hans-Jörg Uther: *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. (FFC 284-286), abreujadament ATU. Aquesta nova versió de l'índex internacional, a més d'incorporar-hi moltes de les col·leccions de rondalles de pertot aparegudes després de l'anterior, hi ha introduït tipus nous, n'ha modificats alguns dels antics, generalment fusionant-los amb altres, i n'ha suprimit. És en aquest aspecte on la reforma em sembla més poc afortunada.⁴ Així i tot, han fet bé els autors de l'índex de rondalles catalanes d'ajustar-ne la nova edició als canvis introduïts per l'ATU. De fet, ja els havien tinguts en compte a l'edició catalana, anticipant-se'n a la publicació. Les dues edicions d'Oriol & Pujol retenen, amb bon encert, dins un capítol a part, els tipus suprimit. Sense aquesta mesura, una bona partida de rondalles haurien quedat excloses de l'índex, i per tant sense catalogar amb el nombre de tipus corresponent.

Per a cada tipus, les rondalles que li corresponen s'hi ordenen segons la procedència geogràfica. Amb aquesta finalitat, han dividit el domini de la llengua catalana en les onze àrees següents, per aquest orde: I. Catalunya. II. Franja d'Aragó. III. Catalunya Nord. IV. Andorra. V. Mallorca. VI. Menorca. VII. Eivissa. VIII. Formentera. IX. País Valencià. X. El Carxe. XI. L'Alguer.

La nova edició de l'índex de rondalles catalanes, respecte de l'*Aplec* d'Alcover, ha mantingut el criteri de l'anterior, que donava en primer lloc les referències corresponents a les anotacions de les llibretes on ell consignava el material tal com l'anava recollint de boca dels narradors que l'hi proporcionaven, però l'índex també registrava les versions redactades i publicades seves. Probablement era la solució més bona, tot i les limitacions imposades pel fet que, de les llibretes, només podia donar compte de la part publicada, és a dir, la corresponent als tipus inclosos en els quatre toms de la nostra edició de l'*Aplec* apareguts fins ara, que abracen des de l'1 fins al 559.⁵ Prescindir de les versions elaborades d'Alcover i només donar entrada als textos de les llibretes ja editats hauria suposat excloure de l'índex el material catalogat sota els tipus posteriors al darrer del tom IV, aproximadament la meitat de l'*Aplec*.

Els autors han trobat que era oportú justificar la inclusió de les referències a les versions escrites d'Alcover dient que, si bé se n'haurien pogut dispensar perquè s'haurien de considerar reelaboracions artístiques dels arguments anotats, les han mantingudes per la llarga tradició que tenen en l'estudi de les

1. Cal reconèixer el bon tractament que dona a la rondalla catalana el *Catálogo tipológico del cuento folklórico español* de Julio Camarena i Maxime Chevalier (Madrid, 1995-2003), 4 toms publicats. També la té degudament en compte l'obra monumental d'Aurelio M. Espinosa *Cuentos populares españoles* (C.S.I.C., Madrid, 1946-47), en tres toms.

2. J. Amades, *Folklore de Catalunya. I. Rondallística*. (Selecta, Barcelona, 1950).

3. Trobareu les rectificacions pertinents a: M. C. Oriol. *Revision of Amades' Classification of the Catalan Folktales*. «Fabula» 31 Band, Heft 3/4 (1990), p. 304-312.

4. No és aquí el lloc per a una anàlisi del treball d'Uther. El comenta amb extensió i rigor Heda Jason a «Fabula» 47 Band, Heft 1/2 (2006), p. 172-186.

5. Cinc toms publicats (Editorial Moll, Mallorca (1996, 1998, 2001, 2006 i 2009) amb la col·laboració de Jaume Guiscafrè.

rondalles i la utilitat que poden tenir per a altres propòsits, malgrat que no són estrictament científiques. Ja he dit que la solució adoptada per l'índex respecte de l'obra d'Alcover em sembla la més bona per les raons exposades i no demanava justificació de cap casta, però la seva se presta a un comentari.

Primer de tot, em porta a demanar-me com hauria d'esser un aplec de rondalles perquè li reconegués-sim la categoria de científic. Notem d'entrada que les rondalles com a tals no són científiques, com no ho són les obres d'art, sien cultes o populars. Ho serà si de cas l'estudi que en facem. Sí que ens podem demanar com hauria d'esser un recull de rondalles perquè resulti més útil per a un estudi científic.

El que anomenaré «grup de Copenhaguen» entén que la verdadera rondalla és la que conta un narrador específic en un punt específic del temps i de l'espai, en una interrelació amb uns oients específics, i acceptada com a rondalla alhora pel narrador i pels oients.⁶ Aleshores, el document que s'acostaria més a l'acte narratiu, és a dir a la «rondalla ideal» entesa d'aquesta manera, seria la gravació sonora i, millor encara, audiovisual com permetin fer-ne les tècniques de què disposem. No cal ponderar el valor d'uns materials arreplegats amb aquestes tècniques, que ens donarien compte d'uns aspectes de la tradició oral que no ens pot proporcionar cap dels aplecs que durant molt de temps, i encara ara, han servit per a l'estudi d'aquella tradició. No pensem, però, ingènuament, que aquesta tècnica ens proporcionaria veritables reproduccions dels actes narratius, perquè només el fet d'enregistrar-los ja suposa passar-los per uns 'filtres' i més si l'enregistrament es trasllada al paper i si s'edita, com explica prou l'article esmentat.⁷ Cal admetre, però, que és inevitable transgir amb els 'filtres', que són inevitables, i acceptar com a objecte d'estudi les rondalles editades. Si no, els rondallistes quasi es quedarien sense gens de material per a estudiar.

No conec la tècnica utilitzada per cadascun dels aplecs catalogats a l'índex d'Oriol & Pujol. És obvi que en gran majoria no pogueren valer-se de gravacions. Els rondallistes que ara se'n serveixen, si volen convertir el material gravat en textos escrits, abans hauran de decidir quins trets de cada acte narratiu volen retenir i, segons de quin caràcter sien aquests, hauran de recórrer a uns sistemes de transcripció molt més estrictes que l'escriptura habitual. No cal dir que aquestes tècniques serien totalment inadequades si el producte a obtenir havia d'esser un llibre de lectura.⁸ És més que probable que aplecs com els de Maspons i Labrós, Bertran i Bros, Serra i Boldú, Amades, Andreu Ferrer, Castelló Guasch i ja no dic les *Meravelles i Picardies* d'Enric Valor, no sien gaire més científics que el d'Alcover, i així i tot els autors de l'índex català han fet molt bé d'incloure'ls-hi.⁹

Tot investigador que operi amb tipus no pot prescindir de versions escrites, ni tan sols de les que responen a una intenció artística, obsessionat per una autenticitat que només reconeix en els textos orals. De com podria haver estat la tradició oral mateixa abans que el folklore es constituís en ciència, només en tenim notícia a través de textos escrits els autors dels quals perseguïen altres objectius abans que recollir fidelment i preservar aquella tradició, com s'ho proposen en canvi els rondallistes dels darrers segles. És a dir, devien esser més literats que folkloristes. Així i tot, els especialistes tenen ben en compte llurs versions. I aquest procedir s'avé amb la noció de tipus.

El tipus és un model ideal, abstracte, que cada versió particular actualitza. Davant una versió concreta, hi reconeixem el model, realitzat d'una manera que considerarem més o menys reeixida segons

6. «An authentic tale is any tale told by one specific narrator, at one specific place in time and space, in an interplay with an specific audience, and accepted as a tale by both narrator and audience.» A: Cay Dollerup / Bengt Holbek / Iven Reventlow / Carsten Rosenberg Hansen. *The Ontological Status, the Formative Elements, the 'Filters' and Existences of Folktales*. «Fabula» 25 Band - Heft 3/4 (1984), p. 241-265. La citació procedeix de la p. 248.

7. Tracten especialment d'aquesta qüestió el paràgraf III.1.1. 'Filters in the recording', i el III.1.2 'The ideal tale and the recording: a crucial transition', de l'article esmentat.

8. La col·lecció de rondalles canadenques dirigida per Germain Lemieux *Les vieux m'ont conté* (Publications du Centre Franco-Ontarien de Folklore. Université de Sudbury. Montréal-Paris, 1977-1993, 33 volums) publica transcripcions de rondalles recollides mitjançant gravació magnètica. Per fer intel·ligible cada transcripció, l'ha haguda d'acompanyar d'una adaptació idònia per a una lectura ordinària.

9. Un dels aplecs que registra l'índex internacional des de les primeres edicions és el Kinder- und Hausmärchen dels germans Grimm, que tampoc no deu esser gaire més científic que el d'Alcover.

la noció que ens hàgim fet del tipus ideal corresponent. Ara, també podem reconèixer i identificar aquests models en versions escrites perquè el tipus se situa en un estrat del text més profund que el que se presenta a l'observació immediata, que és el més superficial.¹⁰ I encara hi afegiria que un tipus es pot reconèixer en una versió teatral o cinematogràfica. El tipus consisteix en el relat d'uns fets, i aquest es pot expressar a través de qualsevol substància, no sols per mitjà del llenguatge articulat. És ver que, si l'objecte del nostre interès és allò que s'ha transmès oralment, les versions escrites només ens interessaran en tant que procedeixen, més o menys directament, de fonts orals. La majoria dels aplecs catalogats a l'índex que comentam deuen reunir rondalles que tenen origen en la tradició oral (d'altra manera no en podríem dir rondalles), però han passat per una sèrie més o menys llarga de 'filtres'.

El sistema de catalogació AaTh-ATU topa amb una sèrie de limitacions a causa de les quals les seves dades només poden ésser orientatives. 1r. Perquè, de cada tipus, no en donen, ni podrien donar, una delimitació rigorosa, sinó aproximativa. Dit d'una altra manera, no està establert enlloc quins són els components essencials del tipus. De cadascun, només podem establir una llista convencional d'elements virtuals i quan, a una rondalla actual, n'hi reconeixem un nombre suficient (no definit, però), llavors diem que a aquella rondalla li correspon el dit tipus, i allà cal catalogar-la. 2n. Hi ha rondalles actuals que abracen dos o més tipus, bé coordinats en una seqüència, o bé fusionats i en aquest cas el problema se complica. Llavors el catalogador ha de decidir quin dels tipus hi pesa més per assignar-lo a la rondalla que vol situar. És lògic, doncs, que distints catalogadors no hagin coincidit en el tipus que correspongui a una mateixa rondalla. Per això, quan altres índexs han assignat a una rondalla un tipus diferent del que li assenjala el que comentam, els seus autors han tengut l'encert d'esmentar els nombres dels tipus que altres catàlegs proposen per a la rondalla en qüestió.

Els autors de l'índex català tenen ordenat molt de material que no hi té cabuda per no adequar-se al general. Anuncien que serà objecte d'una publicació separada. Només em queda encoratjar-los a continuar en llurs estudis i a ultimar la base de dades electrònica que han creat, que també ha de contribuir al coneixement internacional de la rondalla catalana.